

Ανάπτυξη δεξιοτήτων προφορικού και γραπτού λόγου

εκπαιδευτικές πρακτικές

ESW_350

Κεφάλαιο 3^ο

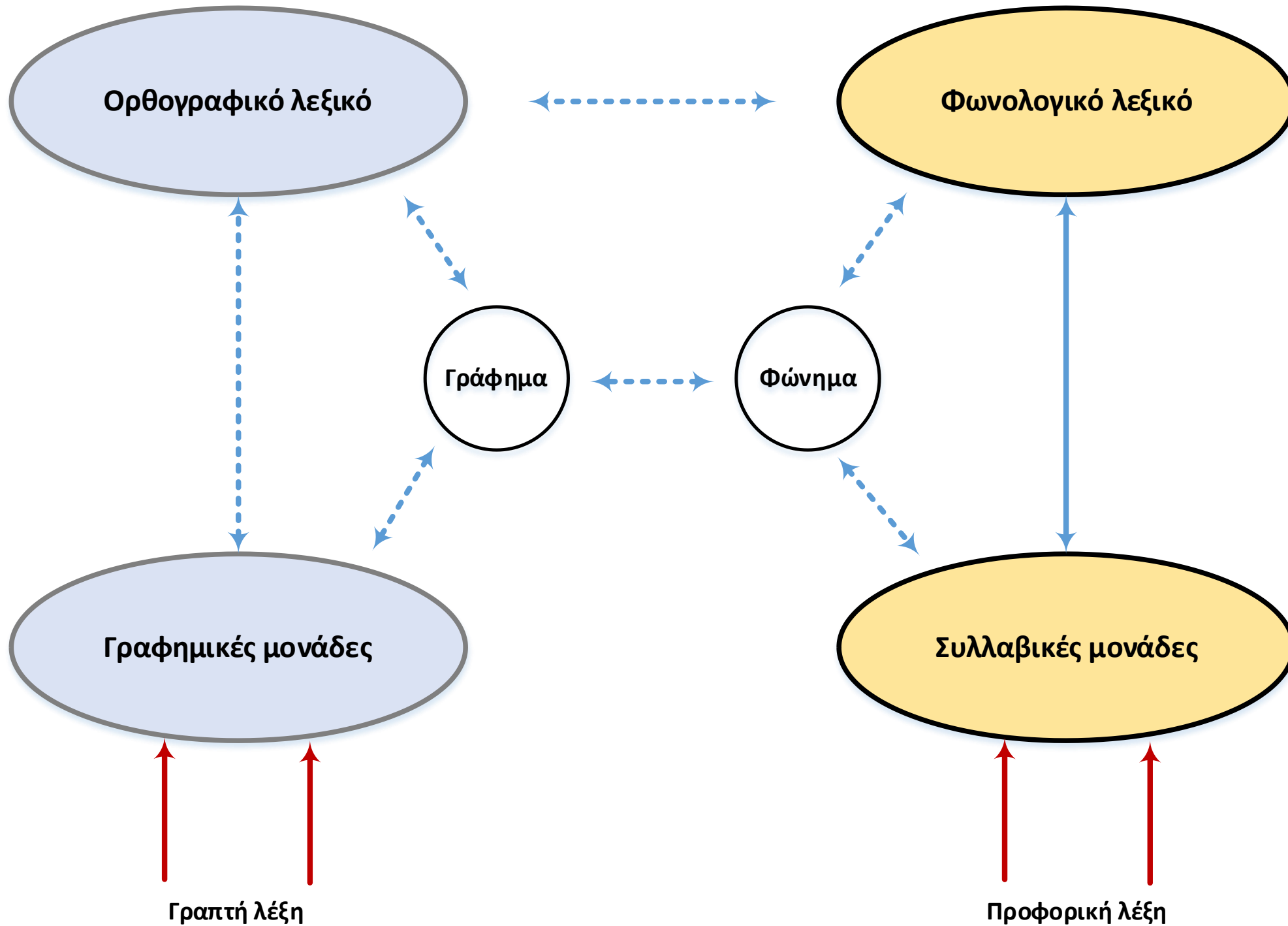
Ανάγνωση

Η ανάγνωση διαιρείται σε:

- ❖ **Διεργασίες χαμηλού επιπέδου** (low level processes), που περιλαμβάνουν την αναγνώριση των λέξεων (word recognition), την αποκωδικοποίηση (decoding), τη γνώση των αντιληπτικών χαρακτηριστικών των γραμμάτων, τις γραφημικές-φωνημικές αντιστοιχίες (grapheme-phoneme mappings) και τη λεξική πρόσβαση (lexical access).
- ❖ **Διαδικασίες υψηλού επιπέδου** (higher level processes), που περιλαμβάνουν την αναγνωστική κατανόηση (reading comprehension) και την αναγνωστική ευχέρεια (reading fluency).

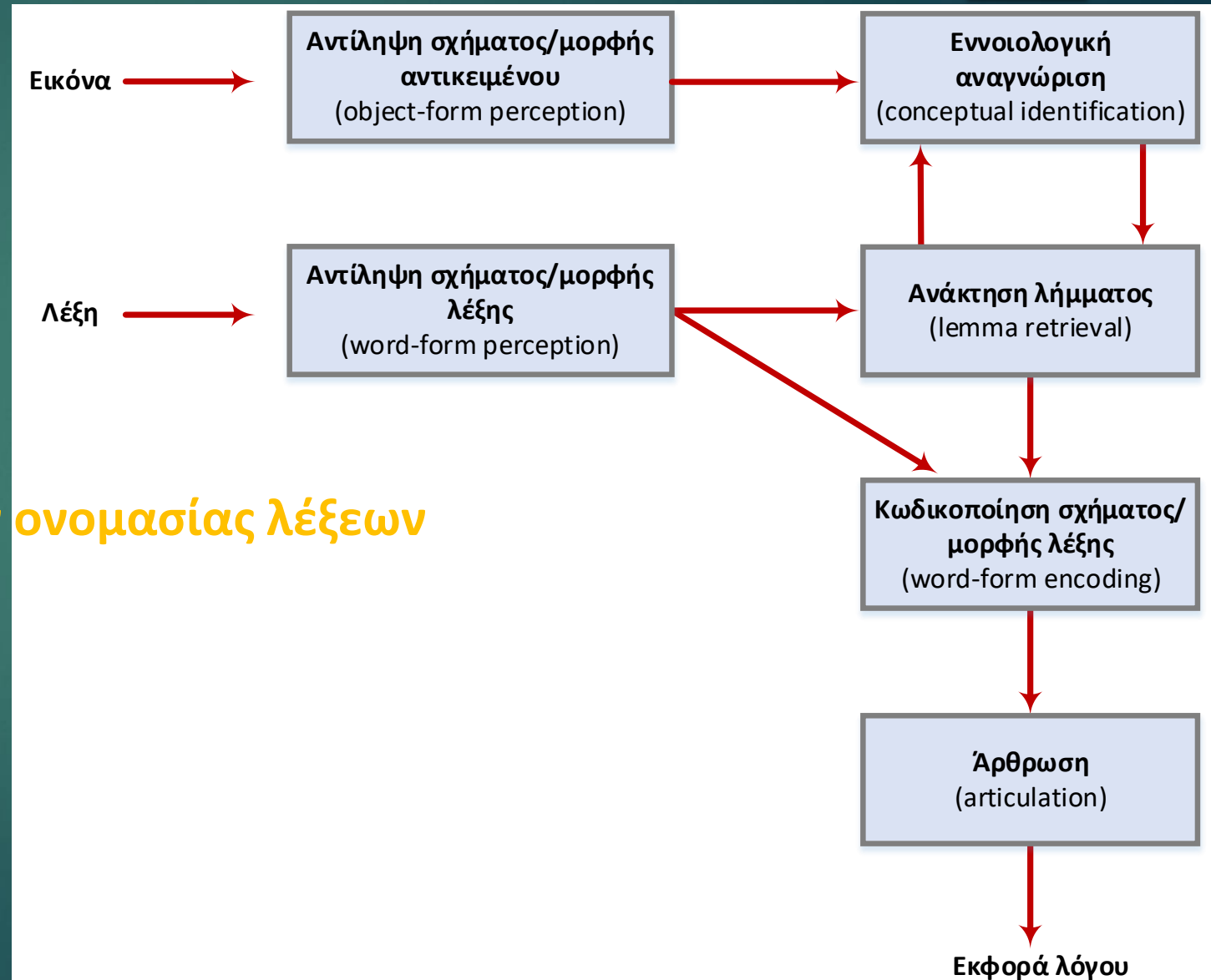
Αναγνώριση λέξεων

- ❖ Καλείται η κωδικοποίηση των οπτικών συμβόλων (γράμματα) προκειμένου να επιτευχθεί η αντιστοίχισή τους με αποθηκευμένες πληροφορίες στη λεξική μνήμη.
- ❖ Χρησιμοποιούνται οι όροι *προσδιορισμός λέξης* (word identification), *αναγνώριση λέξης* (word recognition) ή *λεξική πρόσβαση* (lexical access).

Ονομασία λέξεων

❖ *Λεξική ονομασία ή ονομασία λέξης (word naming) καλείται η διαδικασία ενεργοποίησης της ανακτημένης φωνολογίας μιας λέξης κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης.*

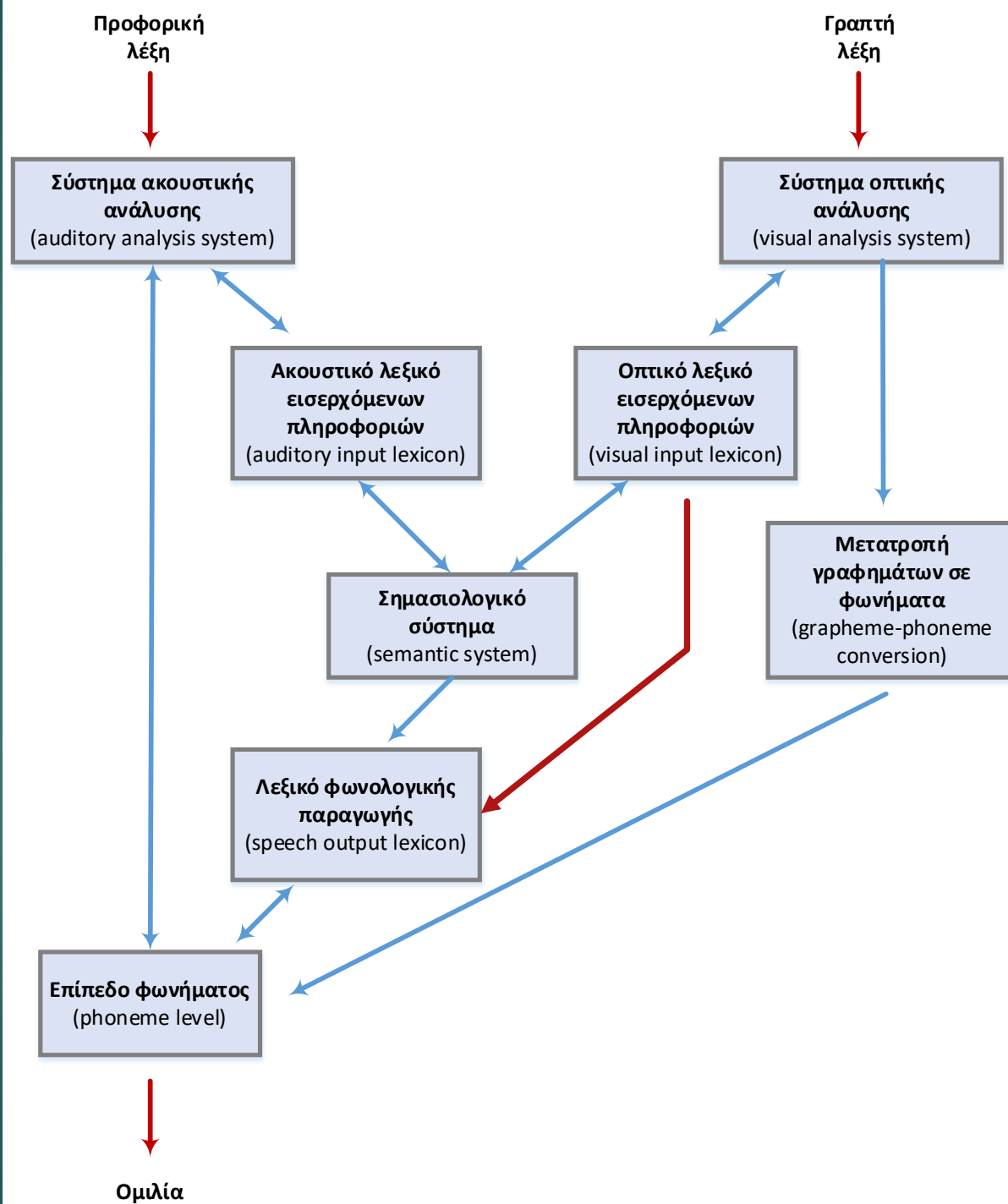
Σχηματική απεικόνιση σταδίων ονομασίας λέξεων

Μοντέλα διεκπεραίωσης της ανάγνωσης

Μοντέλα της διττής επεξεργασίας της ανάγνωσης

- ❖ Σύμφωνα με τη θεωρία της διττής επεξεργασίας της ανάγνωσης, η φωνολογική κωδικοποίηση υποστηρίζεται από δύο διακριτούς γνωστικούς μηχανισμούς ή κανάλια επεξεργασίας:
- ❖ Ο πρώτος μηχανισμός ονομάζεται **λεξική διαδρομή** ή **λεξικό κανάλι επεξεργασίας** (lexical route) και αναφέρεται στην άμεση σύνδεση της ορθογραφικής ταυτότητας μιας λέξης και της θέσης της στο ορθογραφικό λεξικό.
- ❖ Η δεύτερη διαδρομή καλείται **μη-λεξική** ή **υπο-λεξικό κανάλι επεξεργασίας** (sublexical route), με την αξιοποίηση του οποίου ο αναγνώστης συνθέτει τη φωνολογική ταυτότητα των λέξεων χρησιμοποιώντας τους κανόνες της γραφημικής-φωνημικής αντιστοιχίας.

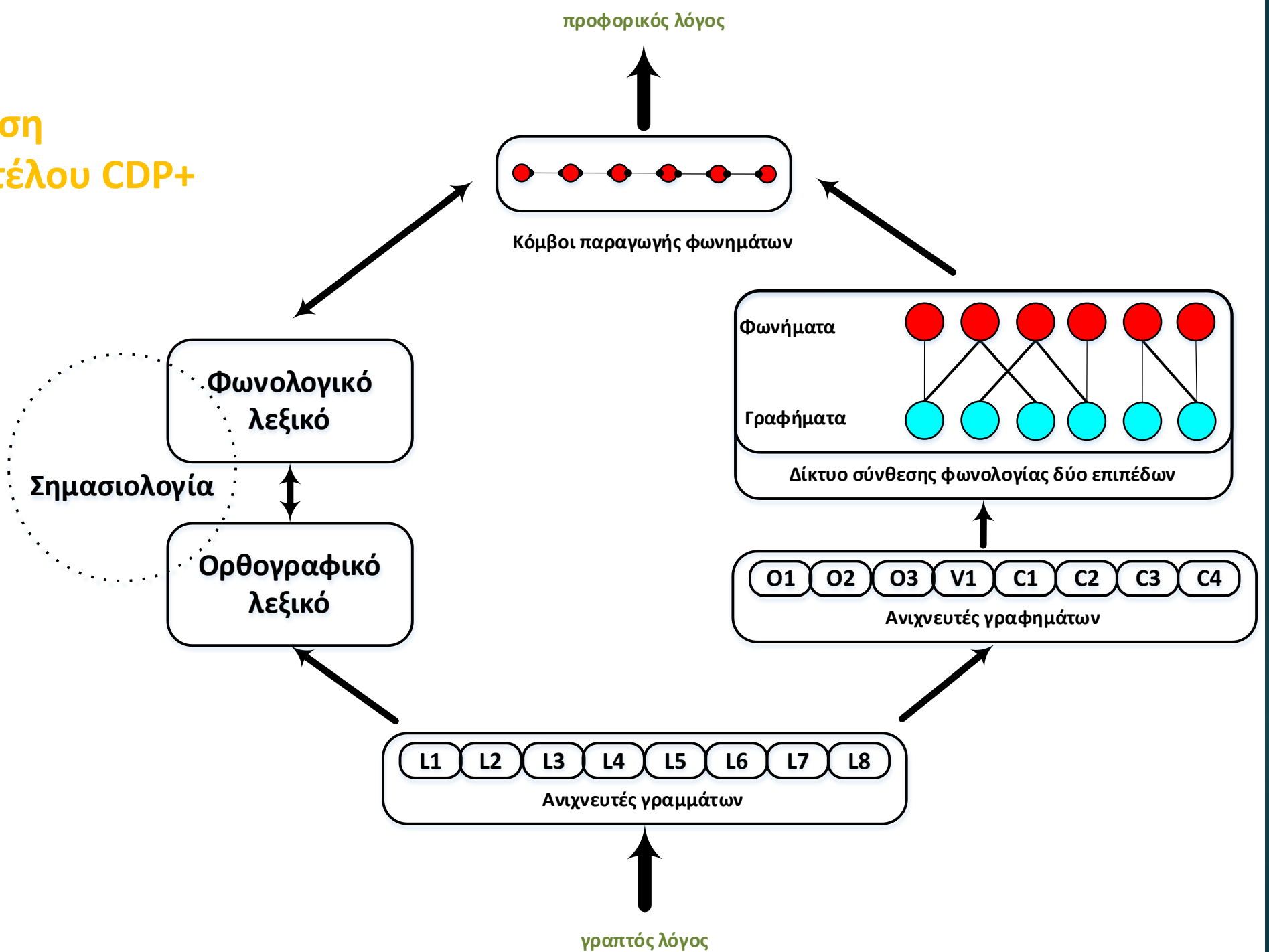
**Σχηματική απεικόνιση
αναγνωστικής λειτουργίας
(αναγνώριση, κατανόηση και
ονομασία λέξης)**

Υπολογιστικά μοντέλα διεκπεραίωσης της ανάγνωσης

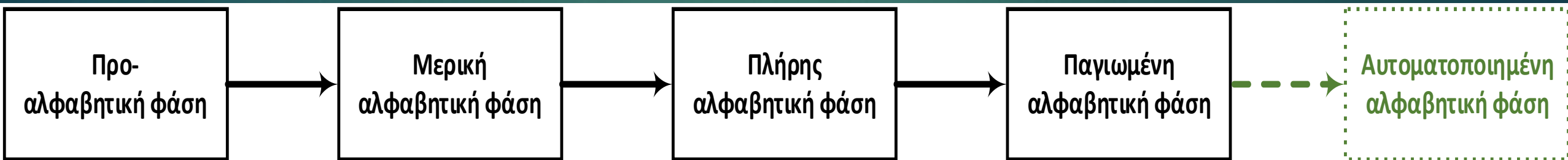
- ❖ Τα υπολογιστικά μοντέλα της μονής διαδρομής δεν κάνουν διάκριση μεταξύ της λεξικής και της μη-λεξικής διαδικασίας.
- ❖ Σύμφωνα με την υπολογιστική θεώρηση της ανάγνωσης, η λεξική επεξεργασία, κατά τη διάρκεια της αναγνώρισης, περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση ορθογραφικών, φωνολογικών και σημασιολογικών πληροφοριών για τη βαθμιαία επιλογή της καλύτερης αναπαράστασης για κάθε δεδομένη εισαγωγή.
- ❖ Επομένως, κάθε λέξη στη γλώσσα ενεργοποιείται με τη βοήθεια τριών συνόλων πληροφοριών: την **ορθογραφία**, τη **φωνολογία** και τη **σημασία των λέξεων**. Αυτά τα σύνολα συνδέονται μέσω «κρυμμένων» μονάδων που βοηθούν το σύστημα να μάθει τις γενικεύσεις για τις σχέσεις μεταξύ των πληροφοριακών συνόλων.

Σχηματική απεικόνιση υπολογιστικού μοντέλου CDP+

Μάθηση της ανάγνωσης

- ❖ Τα πρώτα αναπτυξιακά μοντέλα μάθησης της ανάγνωσης θεωρούσαν ότι η λειτουργία της ανάγνωσης αναπτύσσεται με τη χρήση διακριτών (distinctive) στρατηγικών, που εμφανίζονται σειριακά στα διαφορετικά εξελικτικά στάδια.
- ❖ Η κατάτμηση της διαδικασίας μάθησης της ανάγνωσης σε αναπτυξιακά στάδια ή φάσεις (μεταγενέστερα) έδωσε τη δυνατότητα στους ερευνητές να κατανοήσουν τις διαδικασίες που εμπλέκονται σε κάθε αναπτυξιακό στάδιο και έτσι να αποφασίσουν ποιες τεχνικές διδασκαλίας και παρέμβασης θα ήταν καταλληλότερες για κάθε χρονική στιγμή.

❖ Στα μοντέλα σταδίων προβλέπεται ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αναπτυξιακές φάσεις (ή στάδια):

- **Προ-αλφαβητική:** τα παιδιά δεν χρησιμοποιούν αλφαβητική γνώση για να διαβάσουν τις λέξεις. Έχουν πολύ περιορισμένες γνώσεις για τα γράμματα και δεν κατανοούν ότι αυτά συμβολίζουν τους ήχους της προφορικής γλώσσας. Οι αναγνώστες περιορίζονται στη μνημονική (οπτική) ανάγνωση και στο να εικάζουν τη σημασία τους από το περιεχόμενο (τα συμφραζόμενα) και, επομένως, δεν διακρίνονται στρατηγικές αποκωδικοποίησης.

❖ Στα μοντέλα σταδίων προβλέπεται ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αναπτυξιακές φάσεις (ή στάδια):

- **Μερική-αλφαβητική:** χαρακτηρίζεται από την ικανότητα των παιδιών να αναγνωρίζουν οπτικά λέξεις χρησιμοποιώντας ορισμένα οπτικά χαρακτηριστικά τους, όπως είναι κάποια γράμματα μέσα σ' αυτές. Συνδυάζοντας λοιπόν κάποια γράμματα και εικάζοντας από το περιεχόμενο του κειμένου (συμφραζόμενα, εικόνες κ.λπ.) επιχειρούν να διαβάσουν τις λέξεις, στρατηγική που οδηγεί σε αναγνωστικά λάθη (π.χ. πως αντί πες). Οι μαθητές μπορούν, αποτελεσματικότερα σε αυτήν τη φάση απ' ό,τι στην προηγούμενη, να θυμηθούν πώς να διαβάσουν τις λέξεις οπτικά, γεγονός που οφείλεται στο ότι έχουν διαθέσιμη κάποια αλφαβητική γνώση για τον σχηματισμό συνδέσεων μεταξύ των γραμμάτων και των ήχων στις λέξεις.

❖ Στα μοντέλα σταδίων προβλέπεται ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αναπτυξιακές φάσεις (ή στάδια):

- **Πλήρης-αλφαβητική:** αποτελεί το σημείο εκείνο της αναγνωστικής ανάπτυξης που οι αρχάριοι αναγνώστες αποκτούν και χρησιμοποιούν τακτικές σχέσεις για την ένωση των ήχων και των γραμμάτων μέσα στις λέξεις. Από αναπτυξιακής άποψης, υπάρχει μια χαρακτηριστική αντίθεση με τα προηγούμενα στάδια, αφού πλέον καθίσταται εφικτή η απόκτηση θεμελιωδών γνώσεων για την ανάπτυξη αναγνωστικών δεξιοτήτων σε ένα αλφαβητικό σύστημα γραφής. Η κατάκτηση αυτής της φάσης είναι ουσιαστική για τη μετάβαση στις δύο επόμενες. Σημειώνεται ότι οι αναγνώστες ενός ρηχού αλφαβητικού συστήματος, όπως παραδείγματος χάριν τα ελληνικά, που λαμβάνουν συστηματική διδασκαλία φωνολογικής επίγνωσης δεν παραμένουν πολύ στις δύο προηγούμενες αναγνωστικές φάσεις (προ-αλφαβητική και μερική-αλφαβητική φάση).

❖ Στα μοντέλα σταδίων προβλέπεται ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αναπτυξιακές φάσεις (ή στάδια):

- **Παγιωμένη-αλφαβητική:** αρχίζει στην πραγματικότητα κατά τη διάρκεια της πλήρους-αλφαβητικής φάσης. Η έναρξή της χαρακτηρίζεται από τη σταθεροποίηση μεγαλύτερων μονάδων γραφήματος-φωνήματος που επαναλαμβάνονται σε διαφορετικές λέξεις. Συχνά στη βιβλιογραφία η φάση αυτή καλείται ορθογραφική φάση, επειδή ακριβώς οι μαθητές εστιάζουν στην αποκωδικοποίηση μεγαλύτερων γλωσσικών μονάδων. Η μάθηση των λέξεων γίνεται ωριμότερη από πολλές απόψεις. Η σημαντικότερη κατάκτηση στην παγιωμένη-αλφαβητική φάση περιλαμβάνει τη μάθηση μεγαλύτερων γραφημικών συνόλων (letter chunks), που επαναλαμβάνονται στις διαφορετικές λέξεις, αλλά και του τρόπου προφοράς τους. Ως μεγάλα γραφημικά σύνολα θεωρούνται τα προσφύματα (affixes), οι ρίζες των λέξεων, τα αρχικά (onsets) και τα τελικά (rimes) τμήματα των συλλαβών αλλά και οι ίδιες οι συλλαβές.

❖ Στα μοντέλα σταδίων προβλέπεται ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αναπτυξιακές φάσεις (ή στάδια):

- **Αυτοματοποιημένη-αλφαθητική:** είναι η φάση της επιδέξιας (proficient) ανάγνωσης. Ονομάζεται έτσι, διότι οι αναγνώστες έχουν πλέον αναπτύξει αυτοματισμούς, αλλά και ταχύτητα, στην αναγνώριση τόσο των άγνωστων όσο και των γνωστών λέξεων. Το μεγαλύτερο μέρος των λέξεων που αντιμετωπίζουν οι αναγνώστες σε αυτή τη φάση είναι λέξεις που περιλαμβάνονται στο οπτικό τους λεξιλόγιο, γεγονός που τους επιτρέπει να διαβάζουν χωρίς κόπο. Στην περίπτωση που συναντήσουν κάποια ασυνήθιστη, ιδιωματική ή ξένη λέξη, οι συγκεκριμένοι αναγνώστες έχουν στη διάθεσή τους πλήθος εναλλακτικών στρατηγικών να εφαρμόσουν προκειμένου να την αναγνωρίσουν. Πιστεύεται ότι κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης οι αναγνώστες αναγνωρίζουν τις λέξεις οπτικά, ωστόσο οι άλλες στρατηγικές, συμβάλλουν στην αποτελεσματική ανάγνωση επιβεβαιώνοντας τις ταυτότητες των λέξεων.

Γλωσσικές διαφορές

- ❖ Ο όρος **διαφάνεια** (transparency) αναφέρεται στη σχέση μεταξύ των γραπτών συμβόλων ενός κειμένου και των σχετικών ήχων τους στην ομιλία.
- ❖ Μερικά αλφαβητικά συστήματα επιδεικνύουν μια περισσότερο ομαλή «σχέση» μεταξύ των γραπτών συμβόλων και των ήχων της προφορικής γλώσσας.
- ❖ Οι γλώσσες αυτές ονομάζονται **διαφανείς**, έχουν δηλαδή διαφανή, **ρηχή ορθογραφία** (π.χ. η φιλανδική, η ελληνική, η ισπανική ή η ιταλική γλώσσα).
- ❖ Άλλες γλώσσες έχουν μια πιο ασυνεπή (ανακόλουθη) αντιστοιχία μεταξύ των γραπτών συμβόλων και των ήχων και αναφέρονται συχνά ως **αδιαφανείς** ή **βαθείς ορθογραφίες** (π.χ. η αγγλική, η γαλλική ή η δανική γλώσσα).

Κατηγοριοποίηση αλφαβητικών γλωσσών σε σχέση με τη συλλαβική δομή και το ορθογραφικό βάθος

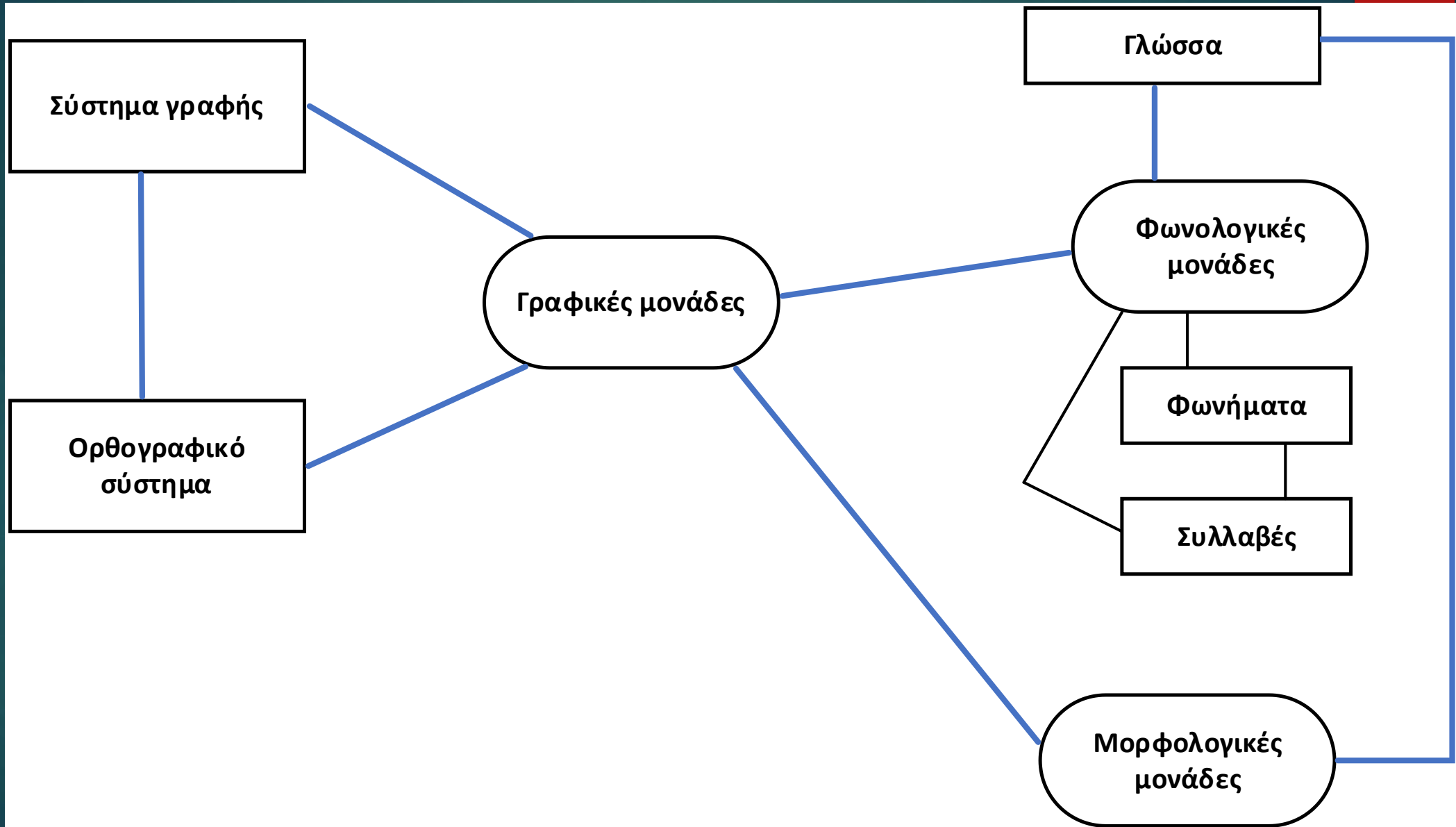
Ορθογραφικό βάθος

Ρηχές γλώσσες

Βαθιές γλώσσες

Συλλαβική δομή	Απλή	Φιλανδικά	Ελληνικά Ιταλικά Ισπανικά	Πορτογαλικά	Γαλλικά	
	Σύνθετη		Γερμανικά Νορβηγικά Ισλανδικά	Ολλανδικά Σουηδικά	Δανικά	Αγγλικά

Αναπαράσταση των σχέσεων μεταξύ ορθογραφικών συστημάτων και γλωσσών

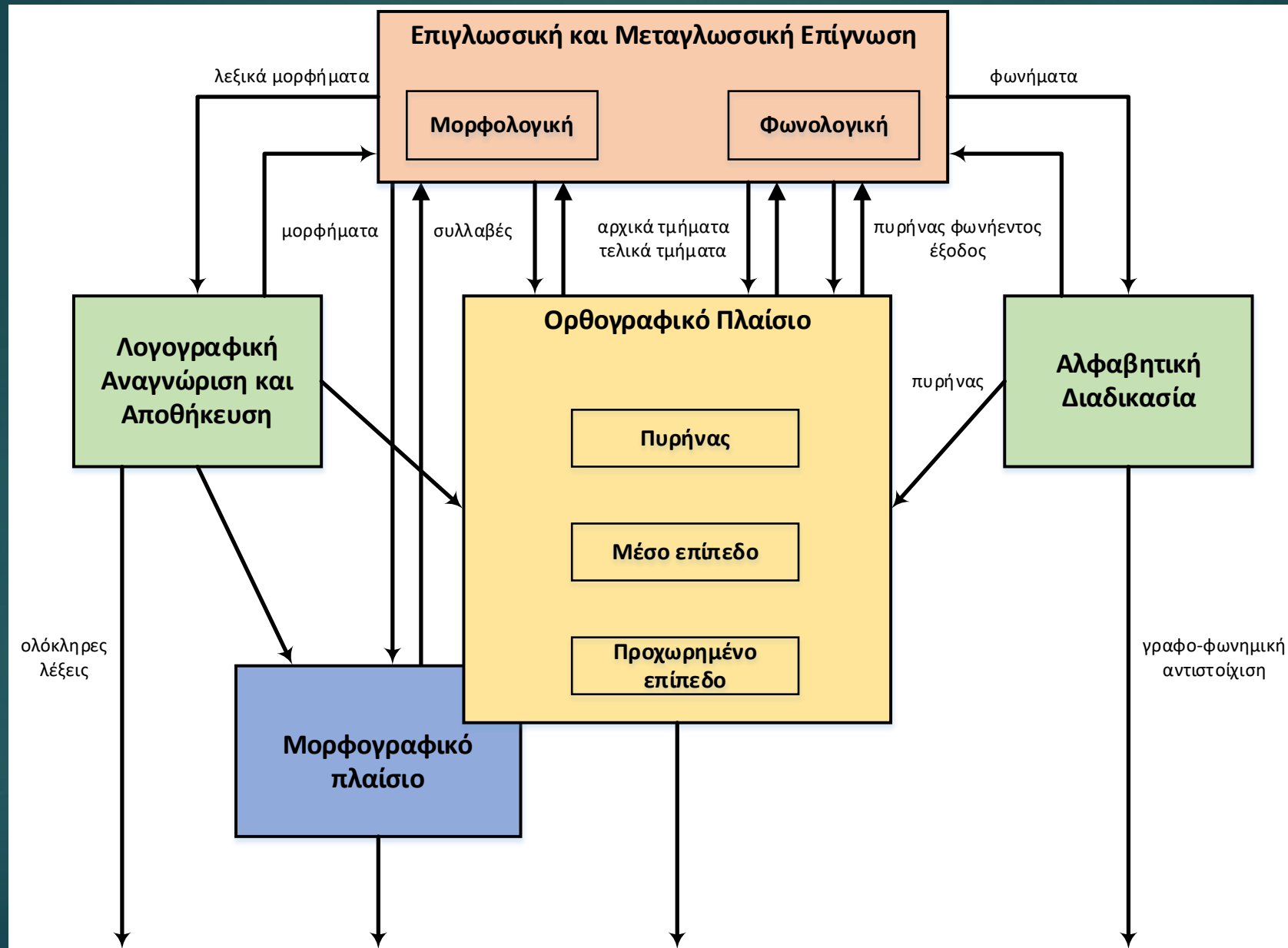

Το μοντέλο της διττής θεμελίωσης της ανάγνωσης

Η κριτική των αναπτυξιακών μοντέλων σταδίων εστιάζει στα εξής:

- ❖ Οι προηγούμενες μελέτες δεν έδωσαν την απαιτούμενη προσοχή στις διαγλωσσικές διαφορές.
- ❖ Οι προηγούμενες έρευνες έγιναν σε σχολεία που υιοθετούσαν τη διδασκαλία της ανάγνωσης με βάση την ολική μέθοδο και αποθάρρυναν την αναλυτική στρατηγική.
- ❖ Κατά μία έννοια δηλαδή, τα παιδιά «υποχρεώνονταν» να ακολουθήσουν διαδικασίες ολικής αναγνώρισης των λέξεων.

Σχηματική απεικόνιση του μοντέλου της διττής θεμελίωσης της ανάγνωσης

Το μοντέλο προβλέπει:

- ❖ Την ύπαρξη δύο βασικών γνωστικών μηχανισμών. Αυτοί είναι: η **γλωσσική επίγνωση** (linguistic awareness) και το **ορθογραφικό πλαίσιο** ή ορθογραφική δομή (orthographic framework).
- ❖ Η γλωσσική επίγνωση θεωρείται ένας μηχανισμός στον οποίο αναπαρίσταται ο λόγος σε κατατετμημένη μορφή, ενώ στο ορθογραφικό πλαίσιο αναπαρίσταται η ορθογραφική δομή της γλώσσας.
- ❖ Οι δυο αυτοί μηχανισμοί εμπεριέχουν κάποιους εσωτερικούς διαχωρισμούς. Έτσι για τη γλωσσική επίγνωση περιγράφονται το *φωνολογικό* (phonological) και *μορφολογικό στοιχείο* (morphological), ενώ για το ορθογραφικό πλαίσιο περιγράφονται το *ορθογραφικό* και *μορφολογικό επίπεδο*.
- ❖ Αναγνωρίζονται επίσης και δύο διαδικασίες θεμελίωσης που καλούνται *λογογραφική* και η *αλφαθητική διαδικασία*.

Οι αναπτυξιακές φάσεις του μοντέλου διαμορφώνονται στο ελληνικό αλφαβητικό σύστημα ως εξής:

Φάση 0: Προ-αναγνωστική

- ❖ Κατά τη Φάση 0 (pre-literacy) δεν εντοπίζονται στοιχεία αναγνωστικής δεξιότητας, ωστόσο, τα παιδιά δείχνουν να έχουν κατακτήσει ορισμένα στοιχεία φωνολογικής επίγνωσης.
- ❖ Η διαφάνεια, αλλά και η δομή των συλλαβών της ελληνικής γλώσσας, φαίνεται ότι επιτρέπουν στους νεαρούς μαθητές να αποκτούν γρήγορα δεξιότητες φωνολογικής επίγνωσης και μάλιστα μεταγλωσσικού τύπου.
- ❖ Χαρακτηρίζεται από τη μάθηση των αντιστοιχιών γραμμάτων-ήχων. Η γνώση αυτή θεωρείται ουσιαστικό προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη της αναγνωστικής και της ορθογραφικής ικανότητας.

Οι αναπτυξιακές φάσεις του μοντέλου διαμορφώνονται στο ελληνικό αλφαβητικό σύστημα ως εξής:

Φάση 1: Θεμελιακή ανάγνωση

- ❖ Περιλαμβάνει την ανάπτυξη δύο διαδικασιών: της *λογογραφικής* και της *αλφαβητικής* ανάγνωσης.
- ❖ Λογογραφική ανάγνωση: Κατά τη Frith (1985) οι λέξεις μαθαίνονται ως ξεχωριστά οπτικά σχέδια.
- ❖ Αλφαβητική ανάγνωση: η σειριακή αποκωδικοποίηση των γραμμάτων και την αντιστοίχισή τους με κάποιο φώνημα.

Οι αναπτυξιακές φάσεις του μοντέλου διαμορφώνονται στο ελληνικό αλφαβητικό σύστημα ως εξής:

Φάση 2: Ορθογραφική ανάγνωση

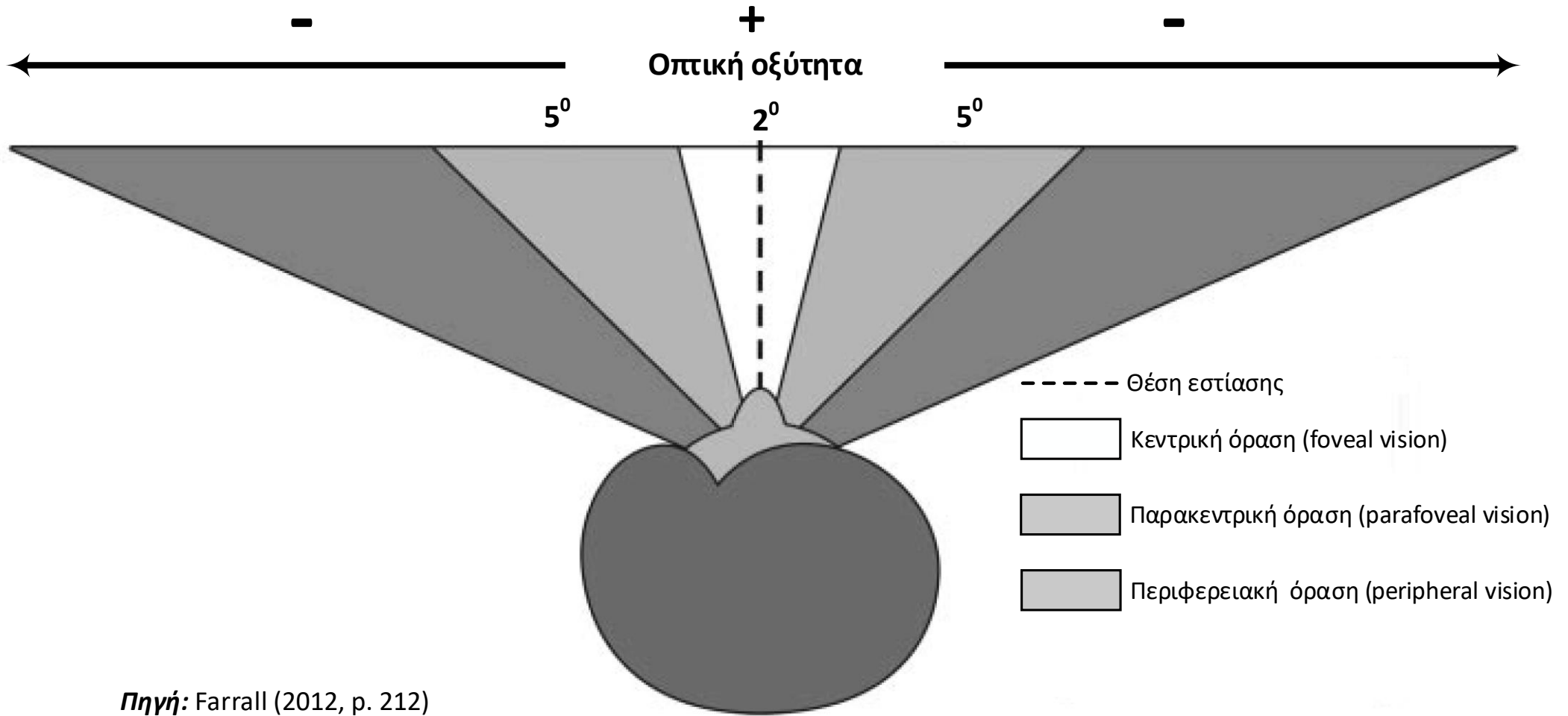
- ❖ Θεωρείται ως ένα πλαίσιο αναπαράστασης των ορθογραφικών δομών για τις μονοσύλλαβες λέξεις.
- ❖ Η αποκωδικοποίηση των λέξεων στηρίζεται στην αξιοποίηση δομημένων ορθογραφικών συνόλων, όπως είναι η συλλαβή, και τα οποία αποτελούν τις μονάδες ανάγνωσης.

Οι αναπτυξιακές φάσεις του μοντέλου διαμορφώνονται στο ελληνικό αλφαβητικό σύστημα ως εξής:

Φάση 3: Μορφογραφική ανάγνωση

- ❖ Τα παιδιά συνδυάζουν γλωσσικές μονάδες συλλαβικού μεγέθους (syllable-sized segments) για τον σχηματισμό πολυσύλλαβων λέξεων.
- ❖ Η δομή της μορφογραφικής ανάγνωσης δεν είναι συγκεκριμένη.
- ❖ Είναι πιθανό να περιλαμβάνει δομές για ολόκληρες λέξεις, για συνδυασμό συλλαβών ή συνδυασμό μορφημάτων.
- ❖ Το σημαντικό στοιχείο είναι ο τρόπος που το ορθογραφικό σύστημα κάθε γλώσσας αναπαριστά λεξικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά ευδιάκριτα από τα φωνολογικά χαρακτηριστικά.

Οφθαλμικές κινήσεις

Πηγή: Farrall (2012, p. 212)

- ❖ Οι οφθαλμικές κινήσεις διακρίνονται στις οφθαλμικές στάσεις (eye fixations), τα οφθαλμικά άλματα (eye saccades) και τις οφθαλμικές παλινδρομήσεις (eye regressions).

Πολύ παλιά ζούσε σε κάποιο χωριό ένας ψαράς. Ένα πρωί ψάρεψε ένα κόκκινο ψαράκι. Το λυπήθηκε όμως, και το άφησε να ξεφύγει.

Οπτικές στάσεις

Οπτικά άλματα

Α' τάξη

Πολύ παλιά ζούσε σε κάποιο χωριό ένας ψαράς. Ένα πρωί ψάρεψε ένα κόκκινο ψαράκι. Το λυπήθηκε όμως και το άφησε να ξεφύγει.

- Είσαι πολύ καλός, είπε κλαίγοντας το ψάρι. Σου χαρίζω αυτό το μαγικό κλειδί για να κάνεις μια ευχή.

Ο ψαράς έβαλε με χαρά το κλειδί στο γιλέκο. Σκεφτόταν τι θα μπορούσε να ζητήσει για ευχή. Να ψαρεύει πολλά και μεγάλα ψάρια; Να παντρευτεί μια όμορφη και καλή κοπέλα; Όμως η τσέπη του ήταν τρύπια και έχασε το μαγικό κλειδί.

Μαθητής 9226

Ανάλυση περίπτωσης

Εκτίμηση;

Βασικοί στόχοι;

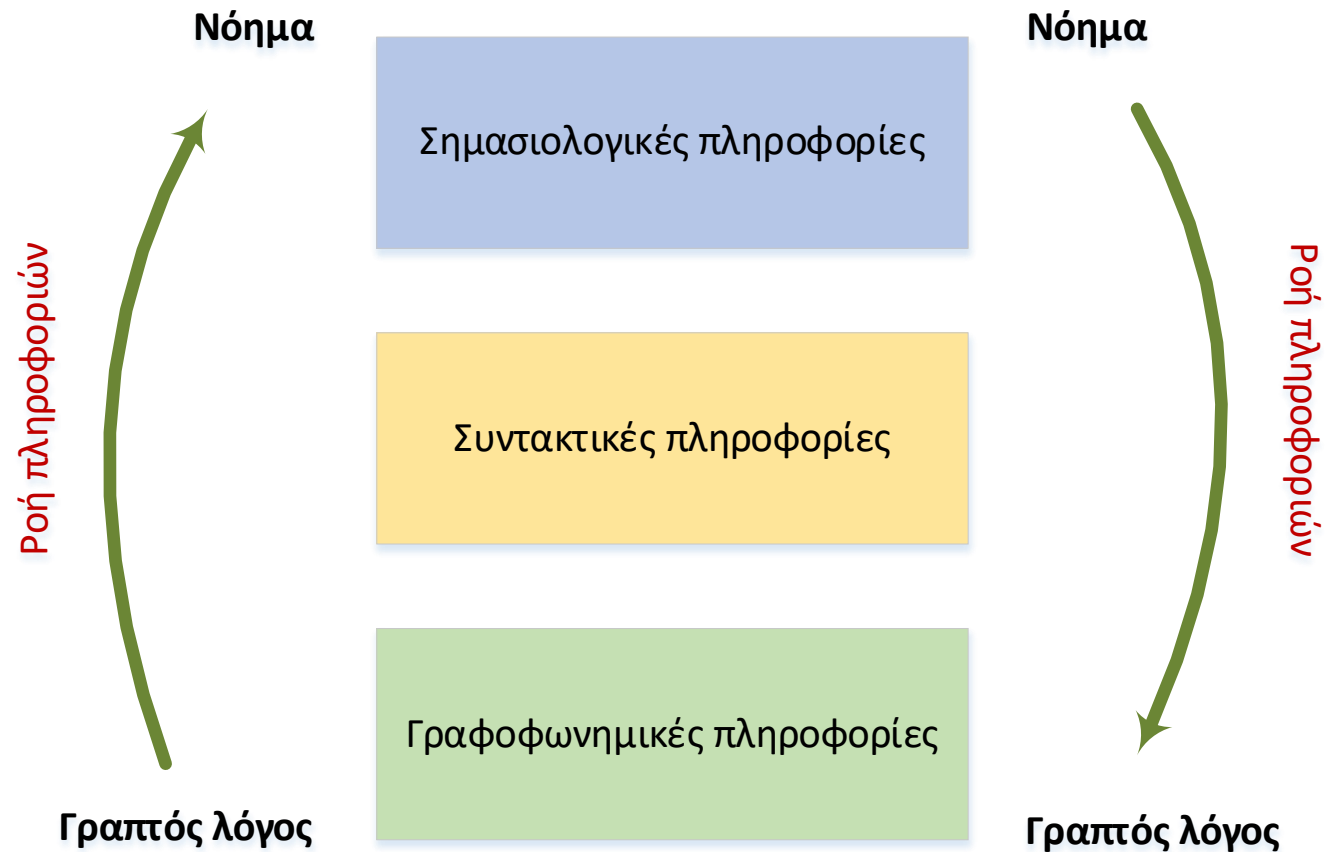
Παρέμβαση;

Μέθοδοι διδασκαλίας της ανάγνωσης

Μέθοδοι διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης και γραφής με έμφαση στον κώδικα

- ❖ Η από **κάτω προς τα πάνω** προσέγγιση της μάθησης υποστηρίχθηκε από τους LaBerge και Samuels (1974), οι οποίοι διατύπωσαν την άποψη ότι η αποκωδικοποίηση και η κατανόηση αποτελούν δύο ξεχωριστές γνωστικές διαδικασίες.
- ❖ Προκειμένου το άτομο να κατανοήσει μία γραπτή λέξη (υψηλού επιπέδου διαδικασία) θα πρέπει πρώτα να αποκτήσει πρόσβαση στη φωνολογική της δομή (χαμηλού επιπέδου διαδικασία).
- ❖ Δηλαδή, ο αναγνώστης οφείλει να κατανοήσει αρχικά τη λέξη σε τοπικό επίπεδο (local level) μέσω της αποκωδικοποίησης.

Σχηματική απεικόνιση μοντέλων διδασκαλίας της ανάγνωσης

Επεξεργασία από κάτω προς τα πάνω (Bottom-up processing)

Η ανάγνωση και η εξαγωγή νοήματος από το κείμενο έχει ως αφετηρία την πρόσβαση σε γραφοφωνημικές πληροφορίες για τα γράμματα, τις συλλαβές και τις λέξεις.

Επεξεργασία από πάνω προς τα κάτω (Top-down processing)

Η ανάγνωση και η εξαγωγή νοήματος από το κείμενο έχει ως αφετηρία την προϋπάρχουσα γνώση και τις εμπειρίες του μαθητή.

Φωνογραφική μέθοδος

- ❖ Αποτελεί την πιο γνωστή εφαρμογή των από κάτω προς τα πάνω (**bottom-up**) μοντέλων διδασκαλίας της ανάγνωσης.
- ❖ Δίνει μεγάλη σημασία στην κατανόηση, ανάλυση και σύνθεση των ήχων της προφορικής γλώσσας, αλλά και τη σύνδεσή τους με τα γράμματα ή τους συνδυασμούς γραμμάτων του γραπτού λόγου.
- ❖ Στην κύρια μορφή της (*synthetic phonics*), εστιάζει στη μάθηση των μεμονωμένων ήχων της γλώσσας και στην ακόλουθη άσκηση των μαθητών σε δραστηριότητες φωνημικής σύνθεσης.
- ❖ Αντίθετα, στην αναλυτική μορφή της μεθόδου (*analytic phonics*), οι μαθητές εστιάζουν αρχικά στις λέξεις και στη συνέχεια ασχολούνται με τα δομικά τους στοιχεία (π.χ. γράμματα και φωνήματα).

Φωνογραφική μέθοδος

Η ανάπτυξη των φωνογραφικών δεξιοτήτων των μαθητών περιλαμβάνει:

- ❖ Την αναγνώριση του γράμματος που αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο φώνημα.
- ❖ Την αναγνώριση του φωνήματος που αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο γράμμα.
- ❖ Τη χρήση των κατάλληλων γραμμάτων για τη γραφημική αναπαράσταση των ήχων μιας λέξης.
- ❖ Τη φωνημική σύνθεση για την αποκωδικοποίηση λέξεων.
- ❖ Την ανάγνωση λέξεων υψηλής συχνότητας.
- ❖ Την φωνολογική παραγωγή μιας συγκεκριμένης γραφημικής ακολουθίας.
- ❖ Την αποκωδικοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων.
- ❖ Την αποκωδικοποίηση κοινών γραφημικών ακολουθιών.

Φωνογραφική μέθοδος

Η ανάπτυξη των φωνογραφικών δεξιοτήτων των μαθητών περιλαμβάνει:

- ❖ Την ανάγνωση ομαλών μονοσύλλαβων και δισύλλαβων λέξεων.
- ❖ Τη συμβατική γραφή ομαλών μονοσύλλαβων και δισύλλαβων λέξεων.
- ❖ Τη φωνολογικά ορθή γραφή λέξεων.
- ❖ Την αξιοποίηση φωνολογικών στοιχείων στην αναγνώριση λέξεων.
- ❖ Την αποκωδικοποίηση διφθόγγων.
- ❖ Τη γραφημικά ορθή απόδοση λέξεων του βασικού λεξιλογίου.
- ❖ Την ανάγνωση σύνθετων λέξεων, παραγωγικών καταλήξεων κ.λπ.
- ❖ Την ανάγνωση πολυσύλλαβων λέξεων.
- ❖ Τη γραφημικά ορθή απόδοση σύνθετων λέξεων, παραγωγικών καταλήξεων κ.λπ.

Αναλυτικοσυνθετική μέθοδος

- ❖ Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται έως σήμερα ένας συνδυασμός της φωνογραφικής μεθόδου για τη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης και γραφής.
- ❖ Περιλαμβάνει τη διδασκαλία του σχήματος και του ήχου των γραμμάτων, καθώς και την άσκηση των μαθητών σε δραστηριότητες φωνημικής σύνθεσης και ανάλυσης των λέξεων-στόχων.
- ❖ Κύριο χαρακτηριστικό της μεθόδου είναι η κατάκτηση της αλφαβητικής αρχής και των κανόνων της γραφημικής-φωνημικής αντιστοιχίας.
- ❖ Η μάθηση των γραμμάτων και των αντίστοιχων φωνημάτων υποστηρίζει την αναγνώριση των συλλαβών.
- ❖ Ως βασική αναγνωστική μονάδα αναγνωρίζεται η συλλαβή και, ως εκ τούτου, οι μαθητές ασκούνται στην αναγνώριση, την ανάλυση και τη σύνθεση των συλλαβικών μονάδων του προφορικού και του γραπτού λόγου.

Αναλυτικοσυνθετική μέθοδος

Στάδιο της ανάλυσης

Στο στάδιο της ανάλυσης ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί λέξεις-στόχους της ενότητας και ενθαρρύνει τους μαθητές να αναλύσουν τις λέξεις αυτές πρώτα σε συλλαβές και στη συνέχεια σε φωνήματα. Αξιοποιούνται εποπτικά υλικά, όπως καρτέλες με τις λέξεις-στόχους, τις οποίες οι μαθητές καλούνται να χωρίσουν σε συλλαβές και φωνήματα. Στο στάδιο της ανάλυσης ακολουθούνται τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Αναγνώριση της λέξης-στόχου (π.χ. καπέλο).
- ❖ Ανάλυση της λέξης-στόχου σε συλλαβές (π.χ. κα - πέ - λο).
- ❖ Ανάλυση της λέξης-στόχου σε φωνήματα/«φωνούλες» (π.χ. κ - α - π - έ - λ - ο).

Αναλυτικοσυνθετική μέθοδος

Στάδιο της ανάλυσης

- ❖ Αναγνώριση λέξεων με αρχικό ή καταληκτικό γράμμα το νέο γράμμα ή συλλαβών που περιέχουν το νέο γράμμα (π.χ. καρότσι, κεφάλι, κιμωλία, κοπέλα ή βάρκα, μπαλάκι, γλυκό).
- ❖ Αναγνώριση λέξεων που περιέχουν το νέο γράμμα ή συλλαβών που περιέχουν το νέο γράμμα (π.χ. μακαρόνι, πακέτο, σκίζω, μπαλκόνι).

Αναλυτικοσυνθετική μέθοδος

Στάδιο της σύνθεσης

Εφαρμόζεται η αντίθετη διαδικασία. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να συνθέσουν τις λέξεις-στόχους αξιοποιώντας τα φωνήματα για να συνθέσουν συλλαβές και στη συνέχεια τις συλλαβές σε λέξεις. Στο στάδιο της σύνθεσης ακολουθούνται τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Σύνθεση των φωνημάτων σε συλλαβές για να προκύψει η λέξη-στόχος.
- ❖ Σύνδεση νέου γράμματος με τα ήδη διδαχθέντα και σύνθεση συλλαβών (π.χ. κα, κε, κι, κο).
- ❖ Γραφή νέου γράμματος.
- ❖ Γραφή λέξης-στόχου.

Συλλαβική μέθοδος

- ❖ Εφαρμόζεται, κυρίως, σε γλωσσικά συστήματα με καθαρή συλλαβική δομή ή στην εκπαίδευση μειονοτικών πληθυσμών.
- ❖ Το πρώτο στάδιο εστιάζει στη μάθηση των γραμμάτων και των αντίστοιχων φωνημάτων.
- ❖ Στο επόμενο στάδιο δίνεται μεγάλη έμφαση στην προφορική αναπαραγωγή και τη μηχανική απομνημόνευση συλλαβών.
- ❖ Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων συλλαβικής σύνθεσης και της αυτόματης ανάκλησης της φωνολογικής ταυτότητας των συλλαβικών μονάδων θεωρείται ότι επιτρέπει τη γρήγορη κατάκτηση της ανάγνωσης.

Συλλαβική μέθοδος

Σε γενικές γραμμές, η διδασκαλία ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Μάθηση των γραμμάτων και των ήχων της γλώσσας.
- ❖ Μάθηση συλλαβικών μονάδων Συμφώνου-Φωνήεντος (Σ-Φ), αυξανόμενης συλλαβικής δυσκολίας (π.χ. πα, πε, πο, πρα, πρε, προ κ.λπ.).
- ❖ Μάθηση συλλαβικών μονάδων αντίθετης δομής Φωνήεντος-Συμφώνου (Φ-Σ), αυξανόμενης συλλαβικής δυσκολίας (π.χ. απ, επ, οπ, αρπ, ερπ, ορπ κ.λπ.).
- ❖ Μάθηση διφθόγγων.
- ❖ Σύνθεση λέξεων.
- ❖ Σύνθεση προτάσεων.

	α	ε	ι	η	υ	ο	ω
β	βα	βε	βι	βη	βυ	βο	βω
γ	γα	γε	γι	γη	γυ	γο	γω
δ	δα	δε	δι	δη	δυ	δο	δω
ζ	ζα	ζε	ζι	ζη	ζυ	ζο	ζω
θ	θα	θε	θι	θη	θυ	θο	θω

Μέθοδοι διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης και γραφής με έμφαση **στο νόημα**

- ❖ Η από **πάνω προς τα κάτω** προσέγγιση της μάθησης έχει ως αφετηρία ολόκληρο το κείμενο και το περιεχόμενό του και όχι τμήματά του (π.χ. λέξεις, συλλαβές και φωνήματα).
- ❖ Υποστηρίζει ότι η διαδικασία επεξεργασίας πληροφοριών (information processing) κατά την ανάγνωση υποστηρίζεται/ενισχύεται από την προϋπάρχουσα γνώση και τις εμπειρίες του αναγνώστη.
- ❖ Οι προϋπάρχουσες γνώσεις φαίνεται να σχηματίζουν μίας μορφής σύνδεση με το νόημα του κειμένου.

Ολιστική μέθοδος

- ❖ Η γλώσσα έχει προσωπικό (αυτοπροσδιορισμό), λειτουργικό (εκπλήρωση αναγκών), επικοινωνιακό (αλληλεπίδραση με περιβάλλον), ρυθμιστικό (έλεγχο των «πρέπει»), ανακαλυπτικό (μάθηση), δημιουργικό (φαντασία), και αναπαραστατικό (δημιουργία αναπαραστάσεων) χαρακτήρα.
- ❖ Επομένως, οι μαθητές θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με όλες τις μορφές του γραπτού λόγου, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τον προφορικό.
- ❖ Οι μαθητές εκτίθενται στις διαφορετικές μορφές του γραπτού λόγου, όπως, για παράδειγμα, τις διαφημίσεις (λειτουργικός-ρυθμιστικός χαρακτήρας), τις επιγραφές, τις ταμπέλες (ρυθμιστικός χαρακτήρας), τα βιβλία γνώσεων (ανακαλυπτικός χαρακτήρας), τα λογοτεχνικά βιβλία (δημιουργικός χαρακτήρας) κ.λπ.

Ολιστική μέθοδος

Σε γενικές γραμμές, η διδασκαλία ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Ανάγνωση κειμένων από ενηλίκους (συχνά τα ίδια βιβλία).
- ❖ Παρατήρηση διαφορετικών αναγνωστικών προτύπων (π.χ. διαφορετικοί αναγνώστες).
- ❖ «Ζωγραφική» λέξεων (colouring books), αντιγραφή, ελεύθερη γραφή.
- ❖ Έμφαση στην προτροπή, την ενθάρρυνση και την επιβράβευση των μαθητών για την ενασχόληση με δραστηριότητες γραπτού λόγου.
- ❖ Εκπαιδευτικός και μαθητές διαβάζουν μαζί.
- ❖ Εκπαιδευτικός και μαθητές γράφουν μαζί.

Ολιστική μέθοδος

Σε γενικές γραμμές, η διδασκαλία ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Εκπαιδευτικός και μαθητές διαβάζουν, σχολιάζουν, τροποποιούν τα κείμενα των μαθητών.
- ❖ Τα λάθη δεν διορθώνονται στα αρχικά στάδια (θεωρούνται ως εξελικτικά στάδια).
- ❖ Η διόρθωση αναγνωστικών, ορθογραφικών, συντακτικών ή εκφραστικών λαθών γίνεται σταδιακά, καθώς οι μαθητές εμπλουτίζουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες.

Εξισορροπημένη μέθοδος

- ❖ Η εξισορροπημένη προσέγγιση (balanced approach) στη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης και γραφής εστιάζει περισσότερο στις πραγματικές αναγνωστικές ανάγκες κάθε μαθητή ξεχωριστά και όχι τις θεωρητικές τάσεις ή την εκπαιδευτική ιδεολογία.
- ❖ Αναγνωρίζει τόσο την αξία των γλωσσικών φορμών (π.χ. γραφο-φωνημική αντιστοίχιση, αποκωδικοποίηση) όσο και της λειτουργικότητας της γλωσσικής διαδικασίας (π.χ. κατανόηση, σκοπός, νόημα).
- ❖ Η έννοια της ισορροπίας (balance) αναφέρεται τόσο στο «τι» διδάσκεται ένας μαθητής (π.χ. δεξιότητες, έννοιες, στρατηγικές) όσο και στο «πώς» τα διδάσκεται (π.χ. συγκεκριμένη διδακτική προσέγγιση, μαθητοκεντρική ανακάλυψη, καθοδηγούμενη άσκηση, εκπαιδευτικό υλικό κ.λπ.).

Εξισορροπημένη μέθοδος

Ένα εξισορροπημένο πρόγραμμα διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης περιλαμβάνει τις παρακάτω αρχές:

- ❖ Καμία μέθοδος διδασκαλίας δεν είναι επαρκής για όλους τους μαθητές.
- ❖ Συστηματική διδασκαλία των δεξιοτήτων λεξικής αναγνώρισης.
- ❖ Αξιοποίηση πολλών και διαφορετικών αναγνωστικών κειμένων.
- ❖ Συστηματική αναγνωστική άσκηση.
- ❖ Ενθάρρυνση των μαθητών στη χρήση αναγνωστικών στρατηγικών.
- ❖ Ενθάρρυνση των μαθητών στη χρήση στρατηγικών αναγνωστικής κατανόησης.
- ❖ Κατανόηση της λειτουργικής αξίας της ανάγνωσης.

Διαδραστικές μέθοδοι

- ❖ Υποστηρίζουν ότι η μάθηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τέσσερις επεξεργαστές (processors) που αλληλεπιδρούν προκειμένου να μεταφέρουν το μήνυμα του κειμένου στον αναγνώστη: τον **επεξεργαστή περιεχομένου** (context processor), τον **επεξεργαστή νοήματος** (meaning processor), τον **ορθογραφικό επεξεργαστή** (orthographic processor) και τον **φωνολογικό επεξεργαστή** (phonological processor).
- ❖ Ο αναγνώστης διαθέτει γνώσεις σε κάθε επεξεργαστή, τις οποίες χρησιμοποιεί διαδραστικά προκειμένου να κατανοήσει το νόημα του κειμένου.
- ❖ Η διαδραστική προσέγγιση (interactive reading approach) στη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης αποτελεί έναν συνδυασμό τεχνικών διδασκαλίας από κάτω προς τα πάνω (bottom-up) και από πάνω προς τα κάτω (top-down).

Γενικές παρατηρήσεις

- ❖ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Woolley (2014, p. 7) ένα από το πιο αμφιλεγόμενα θέματα στον χώρο της Εκπαίδευσης, το οποίο μάλιστα εγείρει πλήθος επιστημονικών διαφωνιών, αφορά στον **«... αυτό καθ' αυτό ορισμό [της έννοιας] του γραμματισμού, αλλά και το πώς θα πρέπει να διδαχθεί»**.
- ❖ Οι απόψεις που διατυπώνονται αποτελούν στην ουσία ένα πολωτικό δίλημμα που πηγάζει στις διαφορετικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις.
- ❖ Υιοθετώντας την άποψη του Woolley, θεωρούμε ότι η διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης (και γραφής) **δεν αποτελεί μια στατική διαδικασία, όπου μία μόνο θεωρητική προσέγγιση επιλύει όλα τα προβλήματα που προκύπτουν. Αντίθετα, η μάθηση της ανάγνωσης είναι μια δυναμική, πολυπαραγοντική διαδικασία και ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι ευέλικτος και να προσαρμόζει τη διδακτική του προσέγγιση στις γνωστικές απαιτήσεις των μαθητών.**

Γενικές παρατηρήσεις

Πριν από την υιοθέτηση οποιασδήποτε διδακτικής προσέγγισης, θεωρούμε πως ο εκπαιδευτικός οφείλει να λάβει υπόψη του κάποια βασικά στοιχεία στον σχεδιασμό της διδασκαλίας του (βλ. επίσης Reid, 2009). Τα στοιχεία αυτά αφορούν, μεταξύ άλλων:

- ❖ Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων πρόσληψης, συγκράτησης και ανάσυρσης ακουστικών και οπτικών πληροφοριών.
- ❖ Την ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων.
- ❖ Την ενσωμάτωση των βέλτιστων, για κάθε περίπτωση, τεχνικών που δίνουν έμφαση τόσο στην επεξεργασία του γλωσσικού κώδικα όσο και στην επεξεργασία του νοήματος.
- ❖ Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων ακρόασης.

Γενικές παρατηρήσεις

- ❖ Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων προφορικού λόγου.
- ❖ Την ανάπτυξη του προφορικού και οπτικού λεξιλογίου.
- ❖ Τη συνδυασμένη άσκηση των μαθητών σε αναγνωστικές και ορθογραφικές δραστηριότητες.
- ❖ Την ανάπτυξη αναγνωστικών στρατηγικών.
- ❖ Την ανάπτυξη στρατηγικών κατανόησης.
- ❖ Τη δημιουργία του κατάλληλου μαθησιακού κλίματος που δίνει έμφαση στην ενθάρρυνση και μειώνει τον κίνδυνο μαθησιακής αποτυχίας.

Γενικές παρατηρήσεις

- ❖ Την αξιοποίηση τεχνικών παιγνιώδους άσκησης, η οποία να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών και να αυξάνει το μαθησιακό τους κίνητρο.
- ❖ Την έκθεση των μαθητών σε ποικιλία αναγνωστικών κειμένων και αναγνωστικών δραστηριοτήτων.
- ❖ Τη διάθεση του απαιτούμενου, για κάθε μαθητή, χρόνου αφομοίωσης και άσκησης.
- ❖ Τη συστηματική και αξιόπιστη αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των χρησιμοποιούμενων διδακτικών τεχνικών.
- ❖ Την τροποποίηση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, όταν αποδειχθεί ότι αυτός δεν είναι αποτελεσματικός.

Αναγνωστική ευχέρεια

- ❖ Ο όρος **αναγνωστική ευχέρεια** (reading fluency) αναφέρεται στην «... ικανότητα ανάγνωσης ενός κειμένου, γρήγορα, σωστά, με την κατάλληλη διατύπωση [έκφραση] και το [κατάλληλο] ύφος, αντανakλώντας, έτσι, την ικανότητα ταυτόχρονης αποκωδικοποίησης και κατανόησης» (Valencia et al., 2010, p.
- ❖ Επομένως, η αναγνωστική ευχέρεια είναι ένα πολυεπίπεδο εννοιολογικό κατασκεύασμα, που περιλαμβάνει τον ταυτόχρονο και συνειδητό συντονισμό πολλαπλών γνωστικών, γλωσσικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων.
- ❖ Ενσωματώνει τουλάχιστον έξι επιμέρους χαρακτηριστικά ή δεξιότητες.

Αξιολόγηση της αναγνωστικής ευχέρειας

Εκπαιδευτικές πρακτικές με έμφαση στην ανάπτυξη της
αναγνωστικής ευχέρειας

Τεχνικές ανάπτυξης της αναγνωστικής ευχέρειας

Ομαδικές τεχνικές

- Ανάγνωση αντήχησης (echo reading)
- Χορωδιακή ανάγνωση (choral reading)
- Προσανατολισμένη ανάγνωση (FORI)
- Ευρεία ανάγνωση (wide reading)
- Θεατρική ανάγνωση (reader's theater)
- Διαγωνισμός ανάγνωσης (fluency idol)
- Τεχνική RAVE-O (Retrieval, Automaticity, Vocabulary, Elaboration, Orthography – RAVE-O)
- Τεχνική PHAST (Phonological And Strategy Training)

Ατομικές τεχνικές - τεχνικές για ζεύγη μαθητών

- Αναγνώριση λέξεων (word recognition)
- Αναγνώριση φράσεων (phrase recognition)
- Αναγνώριση συνώνυμων λέξεων (Word-synonym matching)
- Επαναλαμβανόμενη ανάγνωση (repeated reading)
- Επαναλαμβανόμενη ανάγνωση σε ζεύγη (paired repeated reading)
- Μάθημα ανάπτυξης αναγνωστικής ευχέρειας (fluency development lesson - FDL)
- Γρήγορη εκκίνηση (fast start)
- Αυτοματοποιημένη ανάγνωση (automated reading)
- Μάθημα προφορικής απαγγελίας (oral recitation lesson - ORL)
- Τεχνική MAPPS (Modeling, Assisted, Practice, Phrasing, Synergy)
- Τεχνική επιταχυνόμενης ανάγνωσης (reading acceleration training)
- Τεχνική αύξησης αναγνωστικού ρυθμού (reading rate build-up)

Πρόσθετα αναγνώσματα

- Rasinski, T. V. (2003). *The fluent reader: Oral reading strategies for building word recognition, fluency, and comprehension*. New York: Scholastic.
- Rasinski, T. V. (2010). *The fluent reader: Oral and silent reading strategies for building fluency, word recognition and comprehension (2nd Edition)*. New York: Scholastic.
- Rathvon, N. (2008). *Effective school interventions: Evidence-based strategies for improving student outcomes (2nd Edition)*. New York: Guilford Press.
- Reutzel, R. (2011). Organizing effective literacy instruction: Differentiating instruction to meet the needs of all children. In L. M. Morrow and L. B. Gambrell (eds), *Best practices in literacy instruction (4th Edition, pp. 412-435)*. New York: Guilford Press.
- Vacca, J. L., Vacca, R. T., Gove, M. K., Burkey, L. C., Lenhart, L. A., & McKeon, C. A. (2015). *Reading and learning to read (9th Edition)*. Boston: Pearson.

Ασκήσεις – θέματα για συζήτηση

1. Πώς διεκπεραιώνεται η ανάγνωση μίας λέξης σύμφωνα με τα μοντέλα της διττής επεξεργασίας; Δώστε ένα παράδειγμα.
2. Περιγράψτε την έννοια της λεξικής διαδρομής (lexical route) στην ανάγνωση. Δώστε ένα παράδειγμα.
3. Περιγράψτε την έννοια της μη-λεξικής διαδρομής (sublexical route) στην ανάγνωση. Δώστε ένα παράδειγμα.
4. Πώς διεκπεραιώνεται η ανάγνωση μίας λέξης σύμφωνα με τα υπολογιστικά μοντέλα; Δώστε ένα παράδειγμα.
5. Περιγράψτε τα στάδια μάθησης της ανάγνωσης σύμφωνα με το μοντέλο της Frith (1985).
6. Ποιες είναι οι κυριότερες γλωσσικές διαφορές μεταξύ των αλφαβητικών γλωσσών; Περιγράψτε την έννοια του ορθογραφικού βάθους.

Ασκήσεις – θέματα για συζήτηση

7. Πώς διαφοροποιείται η μάθηση της ανάγνωσης σε ένα ρηχό και ένα βαθύ αλφαβητικό σύστημα γραφής;
8. Περιγράψτε τις φάσεις μάθησης της ανάγνωσης στην ελληνική γλώσσα υπό το πρίσμα του μοντέλου της διττής θεμελίωσης της ανάγνωσης (dual foundation model) του Seymour.
9. Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι οφθαλμικές κινήσεις και η ανάγνωση κειμένου.
10. Περιγράψτε την έννοια της αναγνωστικής ευχέρειας. Πώς συνδέεται με την αναγνωστική κατανόηση;
11. Σχεδιάστε ένα σύντομο πρόγραμμα διδασκαλίας με έμφαση στην ανάπτυξη της αναγνωστικής ευχέρειας (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε οποιαδήποτε τεχνική ή συνδυασμό τεχνικών).

Ευχαριστώ!